

שמעתא למיקתא

גליון קמא' – פ' במדבר ה'תשע"ג / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב' טשולנט שהתערב בו דג, האם מותר באכילה

בכמה מקומות אסרו חז"ל דברים שיש בהם משום סכנה. וכן מצוינו בפסחים (עו): "דביניתא" (דג, רש"י) שנצלה עם בשר רבא מפרזיקא אסר לאוכלה עם חלב משום איסור אכילת בשר בחלב. ומר בר רב אשי אסר אפי' לאוכלה במלח דכיון שנצלה עם בשר הוא קשה לצרעת [ונעי' בריש"י (חולין צז) שכת' דוקא בגד סוור. וכי"כ בטו"ז (תל' ח"ב ט"ז)].

והנה אע"פ שהרי"ף והרמב"ם אל הביא הא דמר בר רב אשי, מ"מ **הטשו"ע** (קט"ז ט"ז) פסקו כוותיה דצריך ליהרר שלא לאכול בשר ודג ביחד, מפני שקשה לצרעת. וכמו כן לענין נטויין בין אכילת בשר לאכילת דגים כתבו (א"ר ט"ז ע"ג ט"ז) דאפי' בשר דגים שיש בו דמיון יש לעשות קינוח והדחה. וכן דעת הגר"ש זצ"ל (אש"ר האג"ש פ"ז אות ו'). ולענין נטי' בר נטי' בשעת ביטול וכגון שפגל טיפת בשר או דג על דופני הכלי שמתבטל בו דג או בשר, עיי' ברי"ע (על קט"ז על הש"ך ס"ק א) שהביא מהמ"ג (ס"י קח ש"ד ס"ק י"ח אות ח) דמותר. והפמ"ג לשיטתו אויל בסי' צ"ה (מ"ז ס"ק ב) דאפי' בשעת ביטול שייך נטי' בר נטי'. ועיי' עוד בדרכ"י (קט"ז ס"ק כז), ואכמ"ל. ולענין יערוי מכלי ראשון על בשר ודג, עיי' בת"ש (ס"י קט"ז ס"ק א).

ועיי' בט"ז (ס"י קט"ז ס"ק ב וט"ז צה ס"ק א) **ובשבות יעקב** (ח"ג ט"ז) דהחשש הוא בבשר ודג צוננים. וכן דעת הגר"ש זצ"ל (אש"ר האג"ש פ"ז אות ו'). וכי"כ **בשבט הלוי** (ח"ד ס"י ק"א אות ד), ועיי' דאף עם דברים חריפים במקום הצורך אפשר להקל [ונעי' בדבר חריף (פס"ו הגה כ"ה)]. ואם התבטלו בשר ודגים בקדרה דעת התפא"ל הובא

בת"ש (ס"י קט"ז ס"ק א) שצריכה הכשר, אולם בדברי מלכיאל (ח"ב ט"ז נג אות ג) פסק דצריך להשתוות מעליע' ותו לא צריך הכשר. ועיי' בתשובות והנהגות (ח"ד ס"י קט"ז) וכתב **בשבות יעקב** (ח"ב ט"ז ק"ד) דלא רק בשר בהמה אסור, אלא אף בשר עוף בכלל חשש סכנה הנ"ל, דהרי סתמא אמרי

האי בנייתא דאיטו בהדי בשרא וגם בשר עוף בכלל. וכן פסקו **הפתי"ש** (ש"ס ס"ק ב) ו**הכה"ח** (ש"ס ס"ק א). [ונהג' מסתימת לשון **הטשו"ע והרמ"א** (ס"י קט"ז ס"ק ב וט"ז צה ס"ק א) דמשמע החשש הוא אף בבשר ודג צוננים. ועיי' בזה בדרכ"י (ש"ס ס"ק ז). ולענין כבישת בשר ודגים יחד, עיי' במנחת יעקב (כ"ל כ אות כז) שמתקפ' בזה והביא הפמ"ג (ס"י ע"ד ש"ס ס"ק טז). ועיי' ברי"ע (ס"י קט"ז ט"ז) ו**במנחת לוי** (יר"ד שמירת הגוף והנפש עמ' פ"א אות ג) ובלבי מליחה מבואר באו"ה (כ"ל ג) דאין בזה סכנה. וכי"כ **הת"ח** (כ"ל כ דין טו), **הט"ז** (ס"י ע"ד ס"ק א) ו**הש"ך** (ש"ס ס"ק טז) ועוד. אלא שהמ"ג (ש"ד ש"ס) מסתפק האם אחרי שנמלחו מותרים בבישול

אלא דלכאורה יש לדון בזמנינו דענינו תחזינה רבים חדשים בזה ולפי הנראה אינן ניוזקים בצרעת. ובאמת כבר כתב **במ"א** (ס"י קט"ז ס"ק א) דאפשר דבזמן הזה אין סכנה כ"כ דחזינן כמה דברים המוזכרים בגמ' שהם סכנה לרוח רעה ושאר דברים היוצאים אינו מוזק דשנתנו הטבעיות וגם הכל לפי טבע הארצות, ע"כ. ומצינו שייעתא לדבריו מהרמב"ם שלא הביא ש"ס הנ"ל ואדרבה כתב דמותר לצלותם יחד.

אלא שבאו"ה (כ"ל לט אות כה) כתב הרמב"ם אינו מיקל בזה רק בגוונא שנצלה בבשר אחת באתו תנור דאין בה אלא חשש "ריחא" (אפי' התנור קטן וטוסים), אבל לצלותם יחד ממש ודאי אסור, וכי"כ **במהרש"ל** (פ"ג ס"י ט"ז) [ומבואר דס"ל דליכא משום בזה מחמת ריחא]. אבל עיי' בריש"א (תה"א ב"ד ש"א טו) דמשמע דלענין זה לכובע' חיי לריחא. ומ"מ פסקו **המהרש"ל** (ש"ס ס"ק א) ו**הרמ"א** (יר"ד ש"ס ט"ז) דבדיעבד שרי. אלא **דהש"ך** (ש"ס ס"ק א) הביא מהבאר **שפע** (ל"ה) דאסורים אף בדיעבד. והנה לפי הסוברים דבריחא עכ"פ משוה מיהא איכא י"ל דמח' זה תלוי בהאם איכא

ביטול במידי דסכנה כמבואר לקמן. וש"מ שכי"כ **בפמ"ג** (צ"ז ש"ד ס"ק א). ולמעשה **בערוה"ש** (ש"ס אות ז) כת' דהכלה כהרמ"א. ומ"מ כיון היכן דליכא משום חשש זיעה, ועיי' בגליון קל"ה לענין ריחא וזיעה בתנורים שלנו.

אולם דברי האו"ה צ"ע, דאם ס"ל לרמב"ם האי חששא הו"ל להביא דאסור לאוכלם ביחד. ושו"ר שכבר הקשה כן **התח"ס** (ש"ס), ועיי' כתב דהרמב"ם לפי עוצם חכמתו הבין שנתנתו הטבעיים בענין זה, אלא דאכתני י"ל דהו"ל כמו דבר הנאסר במנין ומשו"ה אנו נזכרים ומונהג אבותינו תורה, מ"מ הרווחה שיעצמו מחמירת סנתא דהשתא מיהת ליכא סכנתא, ע"כ [ונעי' דעפ"ז סמך הכא על דעת הראב"ד ד"ל לענין שאר איסורים דסגי לשער באומד יפה (לכומר במאי דנפק מניה) ולא בעינן ששים נגד כל החתיכה.

והביאו **דהרי מלכיאל** (ש"ס אות א) אלא דהקשה עליו דמי בקי בזה. וגם דא"כ בכל דבר הנאסר מצד דבר שבמנין נימא הכי דסגי באומד (פ"ה וזה לא מצינן). וכבר האריך **דבדרי מלכיאל** (ח"ב ט"ז) דדעת הרמב"ם הרי"ף ורש"י דליכא סכנה, וגם הטשו"ע שהביאו דין זה י"ל שזה הוא רק לזהירות בעלמא כי אין בזה חשש סכנה כלל אלא חולי שאין בו סכנה. ובפרט דבזמנינו שנתנו הטבעיים, ומש"כ החת"ש שם שנאסר משום דבר שבמנין הוא תמוה כי הוא רק איסור הנצמח מצד מ"ע דונשמרתם לנפשתיכם. [ונעי' בבאר שבע (ש"ס) שכת' שהרי"ף והרמב"ם ורש"י ס"ל דרק בבבל היה בזה חשש סכנה, או דרק בגד שקורין בנייתא הוי סכנה אבל לא בשאר דגים. וכי"כ מדיליה בתה"ס (יר"ד ס"י ק"א)].

אולם **בשבות יעקב** (ח"ג ט"ז) כתב דאין לסמוך על המ"א הנ"ל בספק סכנה, אלא דמ"מ שיטתו חזי לצרופי להקל. וכן נראה מדברי **המ"ב** (קט"ז ע"ג) דדעתו עכ"פ "לצרף" דעת המ"א לקולא.

ולפי' י"ל דמי שהתערב לו דגים בתבשיל בשר, למעשה עליו להחמיר שלא לאכול. אלא דאכתני י"ל דהיכן דאיכא ביטול בששים שרי, דאע"פ דדעת **הט"ז** (ס"י קט"ז ס"ק ב) להחמיר דליכא ביטול בכה"ג משום דחמירא סנתא מאיסורא, מ"מ כבר רבו החולקים עליו דדינו כשאר איסורים, כמבואר באו"ה (כ"ל כ דין ז), **בנקודות הכסף** (ש"ס) ועוד. בפרט דיש לצרף דעת המ"א ודעימיה דליכא סכנה בזמנינו, וכן פסקו **השבועות יעקב** (ש"ס), **הערוה"ש** (ש"ס אות ז), **הכה"ח** (ס"ק יב), **השבט הלוי** (ח"ד ס"י ק"א ג, ב), וכן דעת הגר"ש זצ"ל (אש"ר האג"ש יר"ד פ"ז אות ז) [ומבואר ב**בקה"כ** שם דדינו כשאר האיסורים אם בתרבות שיש ביבש, ועיי' בדרכ"י (ש"ס ס"ק א)].

אלא דאית' יש לדון בגוונא דכבר התערב בשר דגים אלא דליכא ששים, האם מותר להוסיף עד ששים. דהנה אסור לבטל איסור לכתחלה, ונתקלו הראשונים אם זה מה"ת או מדרבנן, וכבר פסקו **הש"ך** (ס"י ע"ד ס"ק ז) ו**פרי"ח** (ס"ק ט) כהסוברים שהוא מדרבנן, אלא דעי' **בערוה"ש** (ס"י צט אות ז) דמ"מ דעת כמה ראשונים דס"ל דהוא מה"ת [ונעי' בשער הציון (ס"י טנג ס"ק א) שכתב ד"להרבה פוסקים ביטול איסור לכתחלה אינו אלא איסור דרבנן. ועיי' בטו"ז (מ"א א כ"ל א)].

מיהו כיון לענין לבטל לכתחלה איסור תורה, אבל באיסור דרבנן דעת **השו"ב** (ס"י צט ס"ז) דאע"פ דאין מערבין אותו בימים כדי לבטלו, אבל אם נפל מעצמו ואין בהיתר כדי לבטלו מרבה עליו ומבטלו. אולם דעת **הרמ"א** (ש"ס) דאף באיסורים דרבנן איסור להוסיף.

ולפי' יש לדון בזה האם איסור זה הוא מדרבנן או מה"ת דאם נימא דהוא מדרבנן היכן שכבר התערב י"ל דעכ"פ לפי השו"ע שרי להוסיף, ואע"פ שהרמ"א לא ס"ל הכי מ"מ לענין בשר בדגים אפשר דיש לצרף דעת המ"א ולסמוך על דברי השו"ע.

והנה אע"פ דבאמת אדם מצווה לשמור על עצמו ד"ונשמרתם על נפשתיכם" כתיב, ולרוב הפוסקים חיוב זה הוא מה"ת וכמו שביארנו בס"ד בגליון פ"ה, מ"מ משמעות דבריהם דהיכן דליכא סכנה ממש ליכא איסור עכ"פ דאין כמו שביארנו בס"ד בגליון ק"י. וכיון דדג בבשר אינו קשה אלא לצרעת ד"ל דאינו אלא חולי שאיב"ס (כמו שהוכיח **דבדרי מלכיאל** (ש"ס)) שוב אפשר דאין זה איסור תורה [ולדעת **התח"ס** הנ"ל בלא"ה אין בין איסור תורה כיון שחשונה הטבעיים אלא דהוי דבר הנאסר במנין].

אולם אפשר דאם נימא שמשום "ונשמרתם" ליכא, מ"מ העירוני דתורה דמשום "בל שחיתות" דגופו איכא כמבואר באו"ה (צ"א). והרי דעת **הרי"ף** (שבועות י"א. ד"ה גמ' יכול, ובחי' כג: ד"ה דמוקים) דיש בזה איסור תורה (אלא דהוא מדרשא). והביאו **הב"י** (יר"ד ט"ז ר"ל), וכן פסקו **הרמ"א** (ש"ס ט"ז א).

אלא דבאמת היכן שנתנה מההדר יוצא ההפסד בהנאתו י"ל דשרי וליכא משום בל שחיתות, דרך השחתה בעינן וליכא. וכענין זה מצוינו **בשו"ב** (יר"ד ס"י ק"פ ס"ק ז) שכתב דמותר להכות בידו על בשרו עד שדמו שותת, אם עושה כן בשביל התורה כגון על אדם גדול שמת ומצטער על התורה. וכן משמע מהמ"ב (ס"י רב ס"ק כז) שנקט שבדברים שנהנין מהם אע"פ ש"מזיקין לגופו" מברכים עליהם. [וש"מ **מלכיאל** (ש"ס אות ב) שכת' דודאי אסור לאכול כל דבר המזיק לאיזה חלקה משום ונשמרתם, אלא דהוא רק

מצוה דרך כלל שמשום כל א' את נפשו מותר שיכול להזיק לבריאותו והכל לפי העת והאדם].

אלא **שבאבני צדק** (יר"ד ט"ז) מט הובא בדרכ"י ש"ס ס"ק ב) כתב שדג שנתבשל עם בשר אסור באכילה מן התורה, דכתיב ונשמרתם וגו', וכתיב ויש תשים דמים בביתך. וש"מ **בפמ"ג** (ס"י צז ש"ד ס"ק א) שגם נקט דיש בזה משום איסור תורה. **מיהו** אף אין נקטו דיש בזה משום איסור דאין, מ"מ אכתני יש לדון בכיון דאין האיסור איסור עצמי אלא משום "סכנה", אפשר דלא שייך "אין מבטלים איסור לכתחלה", דהרי אין כאן משום ביטול איסור כלל אלא סילוק מזיק ותו לא. [ומ"מ בשבט אסור להוסיף כמבואר **במ"ב** (ס"י טנג ס"ק ז) דהוי כמתקן].

ובאמת **הפת"ש** (ס"י קט"ז ס"ק א) נקט בפשיטות דהכא בואי לא שייך "אין מבטלים", שהרי אין זה איסור, אלא כל זמן שמרגישין טעם הדג בקדרת הבשר יש סכנה ושיוסופי' תו ליכא סכנה. וכן נקטו **השואל ומשיב** (מ"ד ר"ח א"ה ס"י כח) ו**הענין יצחק** (א"ח ט"ז כ"ד אות ב) ועיי' **בדרכ"י** (ש"ס ס"ק ב) [וכן דעת **המהר"ש ענגיל** (ח"א ס"ס י"ג פ"ג ד"ה והנה) ו**השו"ת דברי יעקב** (ס"י ט"ד)]. וכן א"ל **הגר"ע איערבא שליט"א** דניתן להוסיף.

אלא **שהמהרש"ל** (ח"ג רפח) פסק שכיון שדעת הט"ז וכמה אחרונים שכתבנה לא מהני ס', אע"פ שלא שקטינן כן מעיקר הדיון, מ"מ לכתחלה מיהא אין לבטל בסי'. ולמעשה בצירוף צדדים הנ"ל לדברי המ"א, י"ל דשרי להרבות עד ששים בשעת הדחק כגון צורך שבת ויו"ט וכדו'. וכן שמענו מגדולי ההוראה שליט"א. [ונעי' דסגי בששים נגד בליעת הדג ואו השרש], ולא אמרינן דצריך ס' נגד כל מה שכבר נאסר כדאייתא בסימן ק"ו י"דאפשר לסוחטו אסור". ד"ל דכיון דאפשר לסוחטו אסור הוא מטעם דאין הגעלה באוכלין ואמרינן שנשאר משוה בחתיכה וכיון דנאסרה שוב אין המשוה מתבטל ברוב (עיי' פמ"ג סי' צ"ב מ"ז ס"ק א) ושיק יא ד"ה ר"ע), מ"מ בסכנה י"ל דכיון דיסוד האיסור הוא מחמת "סכנה" כיון דליכא טעם לא שייך סכנה ומותר, וכסבירא ז"ל תמצא בתה"ש שם.

ועיי' בדרכ"י (ש"ס ס"ק א) ו**בדברי מלכיאל** (ש"ס אות י"ד), ומה חסכימו למעשה **הגר"ש איערבא שליט"א אולמן שליט"א**, דרוי"ק. ואף להחתי"ס הנ"ל דס"ל דאפי' דאפי' דליכא הו"מ משום סכנה מ"מ איסור דרבנן איכא מיהו יש מקום לסמוך על דעת **הפתי"ש** (ס"י צב ס"ק ח), **הכה"ח** (ס"י צב אות טז) ועוד, דס"ל דאפשר לסוחטו באיסורים דרבנן מותר. ועוד ד"ל דידה החתי"ס ב"י דאין משום אפשר לסוחטו אסור כיון דשרש האיסור הוא סכנה וכסבירא הנ"ל].

עבודת המועדים

עבודת חג השבועות

הנה כבר עומדים אנו סמוך ונראה לחג השבועות יום מתן תורתנו, ואם בכל חג ומועד נצרכת הכנה רבה, על אחת כמה וכמה לחג השבועות, שכל מהותו וענינו מכה ההכנה, שהרי לשמו של החג הוא "שבועות" ע"ש הכנת השבועות שקדמו לו, וכן ידוע מה שכתבו שמעלת החג תהיה לכל אחד כפי הנהגתו בימי הספירה. ועכ"פ ודאי שבימים אלו עלינו להכין עצמנו לקראת היום הנכסף הממשמש ובא.

וראשית ההכנה היא על לימוד התורה, וכמו שכתב **קונטרס בעניני חג השבועות** להג"ח קרלשטיין (עמ' ק"ג) "ודאי יסוד ההכנה למתן תורה הוא בתורה עצמה, דהיינו ע"י ריבוי בלימוד התורה, שהרי אין יתכן שהוא "מצפה למתן תורה" אם הוא מתבטל מן התורה, והרי ע"י ביטול תורה מראה האדם כאילו ח"ו אין התורה חשובה אצלו, וגם עיקר "ההכנה למתן תורה" שייך רק ע"י לימוד התורה שזוהו מביא לטהרה ומתקן המידות ומחזק האמונה". ובע"ה נראה לעמוד בכמה נקודות בעבודת חג הבעל"ט.

הלימוד בליל שבועות

הנה כבר נודע מה שנהגו כלל ישראל להיות ניעורים בליל שבועות ולעסוק בתורה, ודבר זה הוא כמחנה לקראת קבלת התורה שהיא למחרת בבוקר בשעת קריאת התורה, וכתבו שהוא הכנות הכלה לפני כניסתה לחופה, וכמש"כ בספר **סדר היום**: "...ואוברט על פי הזוהר (ח"ג, ט"ח) שח"ו משה שכל מי שהוא מבני המינותא ומבני היכלא דמלכא צריך לסיקול כל הלילה במיני קריאת לקטש הכלה בתכשיטה להכניסה לחופה למחרת חית הבא אחריו, ואשריו ואשרי חלקו הזוכה לכל הכבוד הזה אשר יוצרו כביכול מתפאר ומתקטש בו.

ואל יקל בעיני האדם הדבר הזה, כי האדם הוא שפל ואפל בבחינה אחת, אבל בבחינה אחרת הוא גדול כח מאד ובידו להעמיד כל העולמות כולם... שאין כן מלאך משרת יכול לעשות... ועל כן צריך כל אדם עם היותו קטן שבקטנים והדיוט שבהדיוטים להחשיב עצמו ולהתגדל ולהתנשא על הענין הזה ולומר אולי על ידי איהו ענין ודבר להפיק רצון השם יתברך...".

עוד יש להביא את דברי **השפת אמת** שכתב דע"י הלימוד בלילה מראים את חביבות התורה - "הלימוד בליל שבועות להראות חביבות התורה. כי כל חדת עוה"ז בא מתוך הרעבון, ולפי רוב מילות ממשטע האהבה והמרעיב עצמו אוכל לתאבון,

והתורה כל מה שעוסקים בה ביותר מתרבה אהבה וזמדת התורה וע"י עסק התורה בליל שבועות מתרבה צמאון אל התורה. וכתב כל צמא לכו למים, כמ"ש במדרש שנמשלו לדגי הים שגדלים במים ופותחים פיהם לכל טיפה של מים כאילו לא טעמו טעם מים, כן ב"י העוסקים תמיד בתורה חביב עליהם כל אות מהתורה כאילו לא טעמו דברי תורה מעולם". והיי רצון שזנכה להכין עצמנו, הן לקטש את הכלה בתכשיטה, והן לחביבות וערבות התורה הקדושה.

התחדשות מתן תורה בכל שנה

כתב **הרמח"ל** בדרך ה': "כל תיקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מן הזמנים, בשבת תקופת הזמן הוא יאיר עליו אור מעין האור הראשון ותחודש עליו תולדות התיקון ההוא... ועל דרך זה חג השבועות למתן תורה".

יש להביא דברי **הילקוט שמעוני** (יתרו) שמתבאר שם שהתחדשות קבלת התורה נעשית בשעת קריאת התורה: "בני, הווי קורין את הפרשה הזאת בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני ה' שניו ומקבלין את התורה". וכן בספר **יסוד שורש העבודה** כתב: "ובעת קריאת ספר

עשה מלאכה שלא לצורך יו"ט, אם מהני להנות ממנה כדי לתקן האיסור

לצטוונו מה"ת לשבות ממלאכה בשבת ויו"ט. וכל שאסור בשבת בין מה"ת בין מדרבנן אסור גם ביו"ט, פרט למלאכה שהיא לצורך אוכל נפש שטאמר (שמו"ט יב, טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". וע"כ הבערת אש לצורך בישול ביו"ט שריא, וכמו"כ הוצאת מרשות לרשות מותרת נרמ"ט (י"ט פ"א ה"ד-ז), שו"ע (סי' תצה ס"א, סי' תקיא וסי' תקיח ט"ז) ונ"מ (שם ס"ק א').

(להנה דעת הרמב"ם (י"ט פ"א ה"ה) והרא"ש (ביצה פ"ג ס"א) דמן התורה כל מלאכה שהיא לצורך אוכל נפש מותרת, אלא שחכמים אסרו מלאכת קצירה, טחינה, בצירה, סחיטה וצידה, משום שהם דברים שעבודתם רבה, שהרי האדם רגיל לקצור שדהו ולבצור כרמו כאחד, ולדרוך כל ענבו כאחד, ולטחון הרבה בפ"א, וא"כ יטרד כל היום בעבודתו וימנע דעתו מן הטוב. וכן פסק השו"ע (שם ס"ב).)

אולם דעת תוס' (ביצה ג. ד"ה גזירה) שמלאכות הנ"ל אסורות מה"ת אפילו לצורך אוכל נפש, דלא התייר התורה לצורך אוכל נפש אלא מה שהוא דרך לעשות ליום זה, כגון מלישה ואפיה ואילך וכח"כ מלאכות שהם לצורך אכילה ביום טוב. וכן היא הכרעת המ"ב (שם) וכתב השו"ע (סי' תצה ס"א) דמכשירי אוכל נפש שלא היה אפשר לעשותם מאתמול מותרים ביו"ט. וע"כ ברמ"א (דסי' תצה) דדעתו דאפי' באוכל נפש עצמו כל שאינו מפגי טעם כלל אם עשאו מערב יו"ט, יש לעשותו מערב יו"ט, ויש בו צורך יו"ט, מותר לעשותו ע"י שינוי.

ומ"מ כבר מבואר בש"ס פסחים (ת"ז) דלכו"ע מלאכת "אוכל נפש" שלא לצורך אותו יו"ט אסורה נ"מ"מ כתב בשער הציון (סי' תקק ס"ק ד) דאם מבשל ביו"ט ראשון ליו"ט אחרון שרי, ע"י"ש.

אלא דיש חילוק בדבר, דאם עושה מלאכה כשאין ביכולת להנות ממנה ביו"ט, וכגון שנתן לבשל מאכל סמוך למוצאי החג, ככה"ג נמצא עובר על איסור, לדעת המ"ב (סי' תקיח ס"ק א' ובה"ל סי' תקק ס"א) וד"ה ביו"ט) איסור מה"ת, ולדעת השו"ע (שם ס"ב) איסור דרבנן כ"כ בבניאר הלכה (סי' תקיח ד"ה מתוך אליבא דהש"ס).

אולם אם עושה כן בעצמו של יום ועוד שהוא יכול להנות מהמלאכה אלא שעשאה לצורך חול, י"א דאין בזה מלכות אבל איסור תורה איכא, ויש סוברים דבכה"ג ליכא אלא איסור דרבנן, דאע"פ שלא לצורך יו"ט עשה מ"מ כיון שאפשר שאורחים יבואו אליו ויאכלו מהתבשיל, נמצא שלא בישל לצורך חול אלא לצורך יו"ט ("הואיל ומקלעי אורחים") וע"כ שו"ע (סי' תקיח ס"א) ובניאר הלכה (שם). והכרעת המ"ב (שם ס"ק א') דאפשר דיש להקל בשעת הדחק כהמקלים ולכתלה בודאי צריך ליהור בה"ח.

ויש לעיין במי עשאה מלאכה שלא לצורך יו"ט, אם נימא דאכתי יש תקנה אם יהנה באותה מלאכה ביו"ט, דיי"ל דבתר מעשוי אזלינן וכיון שעתה נהנה מהמלאכה יתברר שלצורך יו"ט היתה, או נימא דבתר מחשבתו אזלינן ותו לא מהני תיקון דמה דעבד עבד. וכמו כן יש לדון לענין שבת, וכגון מי שבישל ושוב נצרך אותו תבשיל לצורך פק"נ, דאם נימא דבתר מעשוי אזלינן אין בידו עבירה דהרי התברר דמלאכת היתר היא. [אמנם אם באמת עשה המלאכה לצורך יו"ט ושוב התחרט ממנה, אין בידו איסור, וכמבואר בבניאר הלכה (סי' שש"ד ד"ה ח"ב), וכן מצינו בשער הציון (סי' ש"ט אות ה) לענין הבורר בשבת לצורך אותה סעודה באופן דשרי, דאם בירר לאותה סעודה ואח"כ נמלך לעונה לסעודה אחרת אין בזה חשש, ודלא כהפ"מ עקש דאף דחויב חטאת אין בזה דקדמה מעשה למחשבה, מ"מ לא אריך למעבד הכי. וע"כ בנן איש חי (שנה שניה פר' בשלח אות א').]

והנה ביומא (ט"ז): שנינו דמפקחין פקוח נפש בשבת והזרזי הר"ז משובח, כיצד ראה תינוק שנפל לים פורס מצודה ומעלהו, ואפי' שע"ז צד דגים. ופרש"י דאתא לאשמועינן שאפי' הוא צריך לדבר הרי זה משובח. ומבואר לכאורה דלענין מלאכת שבת לא אזלינן בתר כוונתו אלא אחר עיקר המעשה, ע"כ כשמצייל התינוק מהים אע"פ שכוונתו על הדגים לית לן בה. וכן פסק בשו"ע (שם ס"ב ט"ז) ונ"מ בשער הציון (סי' שש"ד פ"ק יז) שהביא דעות בין הראשונים האם מותר ללגום: דבחי רע"א הביא בשם הר"ן להקל בזה, וכן בנה"ג בפרק כ"ג מהלכות שבת גורס בסוגיא דינמא אף על גב דמתכוון לצוד כוורי, וכן הוא ברוקח (סיון קס). אכן ברי"ף ונר"א ש' הגרסא ואע"פ דמתברר בש"פ, ואחר הדין נמשך גם הרמב"ם, וכן שש"מ ברי"ף (נתיב יב), וכ"כ במאירי (יומא שם) שלא יכוון לה, ע"כ. וע"כ בשעת דמ"מ לדעת הדעות מייירי שאינו מרבה בפעולה בשביל זה].

לכך כן מצינו במנחת (ט"ז). דהפורס מצודה להעלות דגים והעלה דגים חייב, להעלות דגים והעלה תינוק ודגים, רבה אמר פטור ורבה אמר חייב, רבה אמר פטור זיל בתר מעשיו (ואיגלאי למפרע דשפיר עבד, רש"י), ורבה אמר חייב זיל בתר מחשבתו, ע"כ. וכבר פסק הרמב"ם (שגגות פ"ב ה"ט"ו ושבת פ"ב ה"ט"ז) דהפורס מצודה להעלות דגים מן הים בשגגה והעלה תינוק עם הדגים, בין ששמע שטבע תינוק בין שלא שמע, הואיל והעלה תינוק הרי זה פטור מחטאת אע"פ שלא היתה כוונתו לא צוד, מפני שהיה שוגג וכן כל כיוצא בזה, עכ"ל. הרי להדיא דאזלינן בתר מעשיו. וכ"כ דלא כהראב"ד (שם) החולק על הרמב"ם].

ואע"פ שבש"ס יומא פשיטא להו דפטור ובמנחות פליגי, כבר כתב ליישב בעל הכפות תמרים (תוס' יום הכפורים ט"ז: ד"ה דאם תינוק) דבא דיומא פשיטא דמותר משום דאיירי דעיקר כוונתו הציל התינוק, אבל במנחות איירי דעיקר כוונתו לצוד דגים אלא דבא דעתייה נמי הציל התינוק לפיכך פליגי נ"מ"מ דש"מ ביומא איירי שאינו מכיון ללגום כלל, ובמנחות הנידון הוא כשעבר וכוון לשניה מן דינו. וע"כ ע"כ בזה לעיל בהג"ח.

ולפ"ז י"ל לכאורה דמי שעשאה מלאכה שלא לצורך יו"ט מהני לתקן את אשר עוותו ע"י שיהנה באותה מלאכה, דהרי בתר מעשיו אזלינן, וכיון שעתה נהנה מהמלאכה יתברר שלצורך יו"ט היתה. וכן הדין לענין מי שעושה מלאכה בשבת ויתברר שהיה במלאכה צורך פיקוח נפש. וכן נקט באמרי בינה (דיני יו"ט ס"ג ד"ה ד"ג) ע"פ הש"ס מנחות הנ"ל. אלא דשוב בינותי דיש לחלק, דא"כ התם בהאי דמסי' מנחות דהמצב של פקוח נפש כבר קיים וע"כ אע"פ שלא נודע להעושה המלאכה וכוונתו לאיסור מלאכה לית לן בה דהרי מדעיקרא מעשה הצלה עבד, אבל בני"ד דמעשה איסור ממש עבד שוב י"ל דלא שייך בזה תיקון. וש"מ שכן יצא לחלק באבי עזרי (י"ט פ"א ה"ד) ונסתפקתי].

ובר מן דין מצינו בבניאר הלכה (סי' שש"ד ד"ה הצד וכו') שמדד הצד נחש (שדרכו להמית) ומתכוין בצידתו לצורך רפואה ולא כדי לבערו מן העולם שלא יהרוג בני אדם, חייב, ואין זה דומה למה דאמרין ביומא שם, דהכא קמיכוין רק לרפואה ולא לתועלת שניהם א"כ דומה למה דאמרין בפסחים (כה): לא אפשר לקמיכוין אסור, וא"כ ה"ה הכא אף דעצם הפעולה הוא מצוה במקום שרגילין להמית אדם ממש גרע במה שהוסף בכונתו, ע"כ. ומבואר מדבריו דמעשה בכוונה לאיסור אע"פ שהוא בעצם מעשה הצלה ויש בו משום מצוה מ"מ חייב עליו בשבת.

אלא דלכאורה צ"ע דהרי בש"ס מנחות מבואר דבכה"ג פטור. ולכאורה יש ליישב דעד כאן לא אמרו במנחות שם דפטור בכה"ג אלא כששגג בדבר וכמו שדקדק הרמב"ם הנ"ל, אבל היכן שעשאה במזיד י"ל דחייב [והנה האמרי בינה (שם) והמה"ם ביוסק (סי' ד"ט קס"ז) כתי' לדברי הרמב"ם משוללים הבנה, דהרי אם אילן בתר מעשיו אפי' אם מזיד הוא נמי י"ל כן. אולם במחמ"ד זניאל (מנחות שם) כתב דהסברא לזה הוא דהנה אם אי עשה עבירה שגוג אינו חייב כלל על מחשבתו הרעה כי הוא סבר שמותר לעשות וכו' רק חיוב ספק הוא על עשה מעשה עבירה ולא דקדק לעשותה בהיתר, אבל אם אי עשה עבירה במזיד כיון שזדון לבו השיאתו להכעיס והתרו בו הרי הוא פושע גמור אע"פ שע"י מעשיו נעשתה מצוה. וע"כ בבית יצחק (י"ד ח"ב סי' קס"א אות ב') ובכלי ממה (פר' ויחי אות ג' ד"ה הן אמת)].

לפ"ז יוצא דהעושה מלאכה שלא לצורך יו"ט כלל, לא מהני שבה לתקן האיסור למפרע (עכ"פ לסוברים דאיכא בכה"ג איסור תורה) בפרט היכן שעשה כן במזיד.

וכדברינו כתב באבי עזרי (שם) אלא דנשאר בצ"ע כי במאירי (פסחים י"ז) מבואר להדיא דאם בישל ביו"ט לצורך חול (אף לסוברים דלא אמרין "הואיל"), ולבסוף באו אורחים ביו"ט, מתברר שלצורך יו"ט היתה המלאכה וליכא איסור תורה לכוי"ע, ע"כ. ושוב העירוני דכן משמע 'מלשון' המ"ב (סי' תע"ט ס"ק לב) עכ"פ לסוברים דאיכא בכה"ג איסור דרבנן.

אולם י"ל דכ"ז לענין מלאכת יו"ט דכיון דהתורה התייר מלאכת אוכל נפש י"ל דהמלאכה תלויה בתוצאה, דאם למעשה נהנו ממנה אוכל נפש מיקרי, משא"כ מלאכת שבת דאיסור מלאכה נאסרה בה לגמרי (ורק מלאכת מחשבת בעינן ובני"ד הרי איכא), אלא דמ"מ יש בה היתר צדדי לצורך פק"נ משום "יוחי בהם", ועיין [אלא דיעיין באגן האזל (י"ט פ"א ושבת שם) כתי' דפלוגתא דרבה ורב חסדא בפסחים (ת"ז) באופה מו"ט לחול לשיטתם אזלו בהאי דמנחות].

ולפי הנ"ל ה"ה בכוונה שברר ב"שבת" פסולת מאוכל לאוצר ומנלך ואלכו לתלתר, דלא נפטר ע"י מחיובו. (וכן י"ל ע"פ השער הציון המובא לעיל בהג"ח). וש"מ שהסתפק בזה בקרית מלך רב (עמ"ל), וברב פעלים (ח"א סי' יב ד"ה והנה בזה) פשט ספקו בדרך הנ"ל, ע"י"ש, ודו"ק. [וע"כ בזה בפתח הדבי (סי' ש"ט ס"ק ח)].

תורה... יזהר מאד בשמיעתו עשרת הדברות מפי הקורא... ויכוון כאילו עומד עתה אצל הר סיני ושמעו הדברות מפי קדוש ברוך הוא וברוך שמו ומפי ציר נאמן ביתו משה עבד ה'. והחכם עיניו בראשו לעשות תחבולות כדי שיוכל לכוון בשעת הקריאה ולהרגיש את התחדשות קבלת התורה, הזו היא המטרה אליה שאמנו וצפינו כל ארבעים ותשעת ימי הספירה, להגיע לרגע נשגב זה, וכבר כתבו בספרים שאם רואה שינמנע בשעת התפילה, מוטב שישני בחדל מהלילה, ועכ"פ על כל אחד לשקול ולראות מה יוכל לעשות ע"מ לזכות לתפילה מזוממת יחד עם קבלת התורה, ויה"ר שזוכה לכל זה.

שמחת חג השבועות
איתא בגמ' בפסחים (סח): "א"ר אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מ"ט יום שינתה בו תורה הוא", ופירש"י "שינתה בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שנתנה תורה בו". וידוע הביאור בזה, דדוקא יום מתן תורה שלכאורה מתאים יותר שהיה יום רוחני בבחינת 'כולו לה' דדוקא בו בעינן 'לכם', ומשום שהוא 'להראות' שנוח ומקובל וכו' והיינו שצריך גם להראות כלפי חוץ שהיום זה נוח ומקובל, וזה ע"י האכילה והשתיה שירגיש בזה הגוף, וכמ"כ הקדושת לוי "הנהגה בשבועות השמחה הוא על נתינת התורה, והיה קשה לגוף לשמחה, דהא מתן תורה הוא טובות ורוחניות, ולזה אמרו דבעצרת בעינן נמי לכם, שישמח הגוף, שיאמין דהתורה הוא חיי העולם הבא וגם חיי העולם הזה (וכמאמר חז"ל "אשרי קבול"ז הוא טוב כל בעוה"ב], ואורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד וכו' ובוזה ותיענג גופו גם כן".

עוד כתב הש"ה במהות שמחת החג ויחודה מכל החגים: "חייב אדם לשמח בזה החג ביותר כי הוא יום שזכינו בו לכתר תורה... והשמחה אשר ישמח תהיה שמחה רוחנית, להורות ולהלל לה' ויבדך שנתן לנו התורה".

וכן ביסוד ושורש העבודה: "אחי רע"י, זרע ברוכי השם, בניס חביבים למקום, מה מאד ראוי לקדם בחג הקדוש הזה זמן מתן תורתנו הקדושה והתמימה הגנוזה אלפים שנה, לשמחה בלבבו יותר מכל החגים... שיתעורר עצמו ביום הקדוש הזה בתפילה, הן בלימוד, וביוחד בזה חג אכילה ושתייה, להכניס שמחה עצומה בלבו ובמחשבתו, ויתן הודאה עצומה להבורא ית"ש ויתעלה, שנתן חלקו וגורלו גם כן מעם קדושת הארצלה, וזכה אותו לעבדו לשמח בלימוד תו"ק ובשמירת מצוותיו הקדושים...".

וכן מובא מהגר"ש פניקוס זצ"ל שתכלית שמחת היום היא להרגיש את נעימות התורה, "המטרה והתכלית של שבועות להגיע להרגשת נפלאות התורה, שלא נרצה להפסיק מלימודה. זוהי הסגולה המיוחדת של הזמן, בשבועות. והגו ישראל לאכול מאכלי חלב ודבש בשבועות, אחד הטעמים למנהג קדוש זה שנמשלה התורה לחלב ודבש. תכלית האכילה שנורגש ש"חכו מתמקים וכולו מחמדים", וכמה מאושר ונהנה הטועם מדובשה של תורה. **שמחת המועד בסעודת ה'ט' מבטאת את ההרגשה ש"א"י לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא"** (פסחים סח). האושר של כל יחודי שקבל תורה באהבה, שע"י התורה יכול הוא להתעלות ולהתגדל בתורה ובמצוות ולזכות לחיי דביקות עם הקב"ה".

יעזרו ה' להיכן עצמנו בהכנה הנכונה ליום קדוש וגדול זה, לנצלו כראוי מתוך שמחה אמיתית, וזוכה לכל השפע הגדול של התורה הניתן לנו, ולהמשיכו לכל ימות השנה, וזוכה "להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה".

נעזר ע"י מחבר קונטרס "עבודת ספירת העומר וחג השבועות" מסדרת "עבודת המועדים"

העלון נתרם לרפואתו השלמה של הר"ר עידו בן פראדל יהודית שליט"א בתוך שאר חולי ישראל